

Արտապատվիրման տնտեսագիտություն

Արտապատվիրումը ձեռնարկության բիզնես գործընթացի մի մասի փոխանցումն է արտերկրյա ձեռնարկությանը: Արտապատվիրման դեպքում ապրանքի արտադրության կամ ծառայության մատուցման հետ կապված որոշ գործողություններ, օրինակ՝ բաղադրամասերի արտադրությունը կամ վերջնական ապրանքի հավաքումը, պատվիրվում են արտերկրյա մատակարարներին:

Օրինակ՝ էփլն իրականացնում է այՖոն հեռախոսների միայն մշակումն ու իրացումը: Հեռախոսի բաղադրամասերը (պատյան, պրոցեսոր, մարտկոց, էկրան ու հարչուրավոր այլ մասեր) արտադրում են տասնյակ երկրների հարչուրավոր այլ ձեռնարկություններ: Իսկ վերջնական հեռախոսների մեծ մասը հավաքվում է թայվանյան երկու ձեռնարկությունների՝ Ֆոքսկոն և Փեգատրոն, չինական գործարաններում:

Նմանապես, հայկական Արմֆոն հեռախոսները, որ մի քանի տարի առաջ հայտնվեցին շուկայում ու արագ անհայտացան, մշակվում և իրացվում էին հայկական ձեռնարկության կողմից, իսկ հավաքումն ու բաղադրամասերն արտապատվիրվում էին Չինաստանում ու այլուր: Այդ հեռախոսներն անհայտացան, քանի որ հատկապես իրացման ոլորտում հայկական ձեռնարկությունը չկարողացավ մրցել էփլի ու Սամսունգի հետ:

Նկարագրվածից ակնհայտ է, որ արտապատվիրումը սերտորեն առնչվում է միջանկյալ ապրանքների առևտրին: Վերջինի կշիռը, օրինակ՝ Հայաստանում կազմում է ներմուծման մեկ երրորդը և արտահանման կեսից ավելին:

Արտաքին առևտրի ստանդարտ մոդելների՝ Ռիկարդո, Հեքշեր-Օհլին, Կրուգման, միջոցով վերլուծել ենք վերջնական ապրանքների առևտուրը: Այդ մոդելները բացատրում են, թե ինչու են սպառողներն այս կամ այն ապրանքը գերադասում ներմուծել արտերկրից: Նույն հաջողությամբ այդ մոդելները կարող ենք կիրառել՝ բացատրելու համար, թե արտադրողներն ինչու են ապրանքի այս կամ այն բաղադրամասը նախընտրում ներմուծել արտերկրից: Այդ առումով, արտաքին առևտրի ստանդարտ մոդելները կիրառելի են նաև արտապատվիրման դեպքում:

Միևնույն ժամանակ, արտապատվիրումն առանձնահատուկ է նրանով, որ արտադրողը ոչ թե պարզապես բաղադրամասեր է ներմուծում, այլ իր բիզնես գործընթացի մի մասը փոխանցում է այլ արտադրողներին: Օրինակ՝ հայկական ձեռնարկությունը զանգերի սպասարկման սեփական կենտրոն հիմնելու փոխարեն այդ ծառայությունը կարող է արտապատվիրել հնդկական ձեռնարկությանը: Արդյունքում ստացվում է, որ արտապատվիրումը փոխարինում է աշխատողների ներգաղթին: Հնդիկները Հայաստան գալու փոխարեն հայկական ձեռնարկության համար աշխատում են Հնդկաստանից:

Արտադրատվորման մոդելը

Արտադրատվորումը մոդելավորելու համար նկարագրենք ձեռնարկության բիզնես գործողությունների հաջորդականությունը:

Յուրաքանչյուր ապրանքի արտադրությունը սկսվում է գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքներից (գծ. 1): Նույնիսկ պարզագույն ապրանքների, ինչպես՝ տաբատի դեպքում նախ ապրանքը նախագծվում է, կարվում են փորձական նմուշներ, փորձարկվում են կտորի, գույնի, ոճի տարբերակներ և այլն:

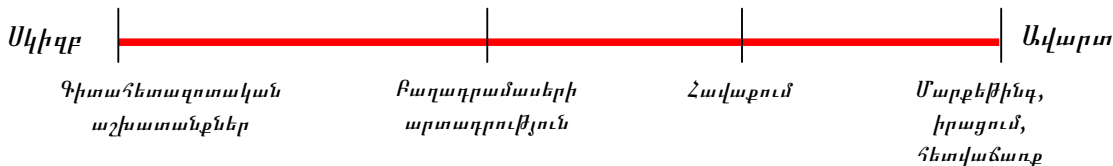
Հաջորդ փուլում արտադրվում են ապրանքի բաղադրամասերը: Բաղադրամասերը հատկապես ակնառու են օրինակ՝ հեռախոսի, համակարգչի, ավտոմեքենայի, հեռուստացույցի դեպքում: Բայց նույնիսկ տաբատի դեպքում առկա են բաղադրամասեր, ինչպես՝ գրպանները, ճարմանդը, աստառը և այլն:

Բաղադրամասերի արտադրությանը հաջորդում է վերջնական ապրանքի հավաքումը: Տաբատի դեպքում հավաքումը փոխաբերական իմաստ ունի, քանի որ դա վերջնական տաբատի կարումն է: Բայց հեռախոսի, համակարգչի, ավտոմեքենայի, հեռուստացույցի ու բազում այլ ապրանքների դեպքում վերջնական ապրանքը ստանալու համար բաղադրամասերն իրապես հավաքվում են:

Վերջին փուլը ապրանքի իրացումն է ու հետվաճառքային սպասարկումը: Իհարկե մարքեթինգի գուրոնները այստեղ կըմբոստանան ու կասեն, թե հաջողակ են միայն այն ապրանքները, որոնց մարքեթինգն իրականացվում է ամենասկզբում, ոչ թե ամենավերջում: Ես լիովին համամիտ եմ այդ պնդման հետ, բայց մեր նպատակի տեսանկյունից դա էական չէ:

Ինչևէ, բիզնես գործողությունների այս հաջորդականությունն անվանում ենք ապրանքի արժեզրեգիտություն:

Գծապատկեր 1: Ապրանքի արժեզրեգիտության բիզնես գործողությունները հաջորդաբար

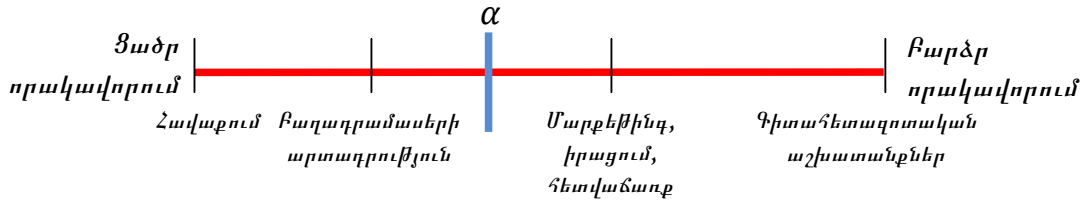
Մեր նպատակի տեսանկյունից էականն այն է, որ ապրանքի արժեզրեգիտության տարբեր փուլերում բարձր և ցածր որակավորմամբ աշխատանքը տարբեր համամասնությամբ են կիրառվում (գծ. 2):

Մասնավորապես՝ ցածր որակավորմամբ աշխատանքն առավել ինտենսիվ է կիրառվում վերջնական ապրանքի հավաքման փուլում: Այդ փուլում բարձր և ցածր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերությունը նվազագույնն է:

Աշխատանքի որակավորման նշալ հարաբերությունն ավելի մեծ է բաղադրամասերի արտադրության փուլում: Այդ հարաբերությունն էլ ավելի մեծ է իրացման ու հետվաճառքի փուլում:

Բնականաբար, գիտահետազոտական աշխատանքների փուլում բարձր և ցածր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերությունն առավելագույնն է: Այսինքն՝ բարձր որակավորմամբ աշխատանքն առավել ինտենսիվ է կիրառվում գիտահետազոտական աշխատանքներում:

Գծապատկեր 2: Բիզնես գործողություններն ըստ բարձր որակավորման աշխատանքի ինտենսիվության աճի

Ընդհանուր դեպքում, թե ապրանքի արժեզրթայի որ գործողությունները կարտապատվիրվեն, կախված է հարաբերական աշխատավարձից ու բիզնեսի վարման ծախսերից.

1. Հարաբերական աշխատավարձ

Ձարգացող երկրներում, օրինակ՝ Չինաստանում, և՛ բարձր, և՛ ցածր որակավորմամբ աշխատանքի վարձատրությունն ավելի ցածր է, քան զարգացած երկրներում, օրինակ՝ ԱՄՆ-ում.

$$W_{\text{ցածր}}^* < W_{\text{ցածր}} \quad W_{\text{բարձր}}^* < W_{\text{բարձր}}$$

որտեղ W աշխատավարձն է, աստղանիշը վերաբերում է զարգացող երկրին, իսկ ինդեքսում նշված է աշխատանքի որակավորումը:

Միևնույն ժամանակ, քանի որ զարգացող երկրներում ցածր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական առաջարկն ավելի մեծ է, քան զարգացածում, ապա զարգացողում ցածր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական աշխատավարձն ավելի ցածր է.

$$W_{\text{ցածր}}^*/W_{\text{բարձր}}^* < W_{\text{ցածր}}/W_{\text{բարձր}}$$

2. Բիզնեսի վարման ծախսեր

Կապիտալի ներգրավման, սեփականության իրավունքի պաշտպանության, պայմանագրերի իրագործման, վարչարարության (կոռուպցիա), առևտրի իրականացման (տրանսպորտ, մաքսատուրքեր, ենթակառուցվածքներ) ծախսերը զարգացող երկրներում (օրինակ՝ Հայաստանում), որպես կանոն, ավելի բարձր են, քան զարգացած երկրներում (օրինակ՝ Գերմանիայում):

Արդյունքում՝ գերմանական ընկերությունը, որը գիտարկում է Հայաստանում որևէ բիզնես գործողություն արտապատվիրելու հնարավորությունը, հաշվի է առնում ոչ միայն Հայաստանի ցածր աշխատավարձերը, այլև բիզնեսի վարման համեմատաբար բարձր ծախսերը: Ու բնավ ոչ միշտ է, որ ցածր աշխատավարձերից ակնկալվող

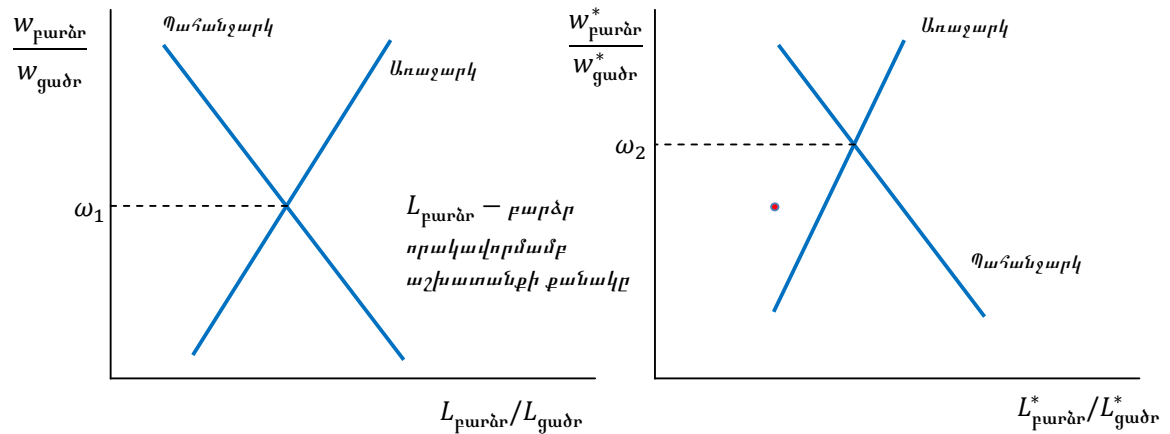
խնայողությունը գերակշռում (կամ նույնիսկ հավասարակշռում) է բիզնեսի վարման բարձր ծախսերին:

Քանի որ բիզնեսի վարման ծախսերը զարգացող երկրներում համաչափորեն բարձր են տնտեսական գործունեության բոլոր տեսակների համար, ապա զարգացող երկրում իմաստ ունի արտապատվիրել ապրանքի արժեզրթայի այն գործողությունները, որոնցում ինտենսիվ է կիրառվում ցածր հմտություններով աշխատանքը:

Գծ. 1-ում արժեզրթայի α գծից ձախ գտնվող գործողությունների դեպքում աշխատավարձից խնայողությունը գերակշռում է բիզնեսի վարման հավելյալ ծախսերին: Ուստի՝ այդ գործողություններն արտապատվիրվում են:

Պատկերենք բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական առաջարկի ու պահանջարկի գրաֆիկները (գծ. 3):

Գծապատկեր 3: Բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական առաջարկը և պահանջարկը արտապատվիրող ու զարգացող երկրներում

Արտապատվիրող երկիր

Զարգացող երկիր

Աշխատանքի հարաբերական պահանջարկի գրաֆիկը վարընթաց է, քանի որ բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական աշխատավարձի աճին զուգընթաց արտադրողները բարձրի փոխարեն սկսում են ներգրավել ցածր որակավորմամբ աշխատողներ: Օրինակ՝ տաքսու ծառայությունը կարող է որակյալ և փորձառու վարորդների փոխարեն աշխատանքի ընդունել անկիրթ ու անփորձ վարորդներին:

Աշխատանքի հարաբերական առաջարկի գրաֆիկը վերընթաց է, քանի որ բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական աշխատավարձի աճին զուգընթաց կրթության մեջ ներդնումը դառնում է շահեկան:

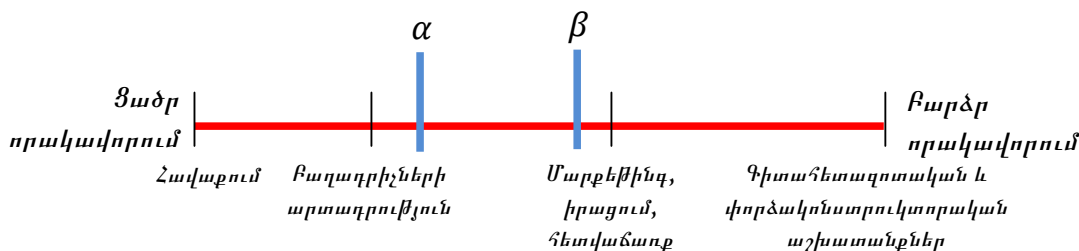
Նկատենք, որ գծ. 3-ի հավասարակշռությունում բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական աշխատավարձը արտապատվիրող երկրում ավելի ցածր է, քան զարգացող երկրում՝ $\omega_1 < \omega_2$: Հանգամանք, որը համապատասխանում է մեր սկզբնական նախապայմանին.

$$\frac{W_{ցածր}^*}{W_{բարձր}^*} < \frac{W_{ցածր}}{W_{բարձր}} \quad \Leftrightarrow \quad \frac{W_{բարձր}}{W_{ցածր}} < \frac{W_{բարձր}^*}{W_{ցածր}^*}$$

Բիզնեսի վարման ծախսերի փոփոխության ազդեցությունը արտապատվորման վրա

Երբ զարգացող երկրում բիզնեսի վարման ծախսերը կրճատվում են, ապրանքի արժեզրթայի ավելի մեծ թվով գործողությունների կատարումն արտերկրում դառնում է շահեկան: Օրինակ՝ ավելի ու ավելի բարդ բաղադրիչների արտագրության արտապատվորումը դառնում է նախընտրելի:

Գծապատկեր 4: Զարգացող երկրում բիզնեսի վարման ծախսերի կրճատման ազդեցությունը արտապատվորման վրա

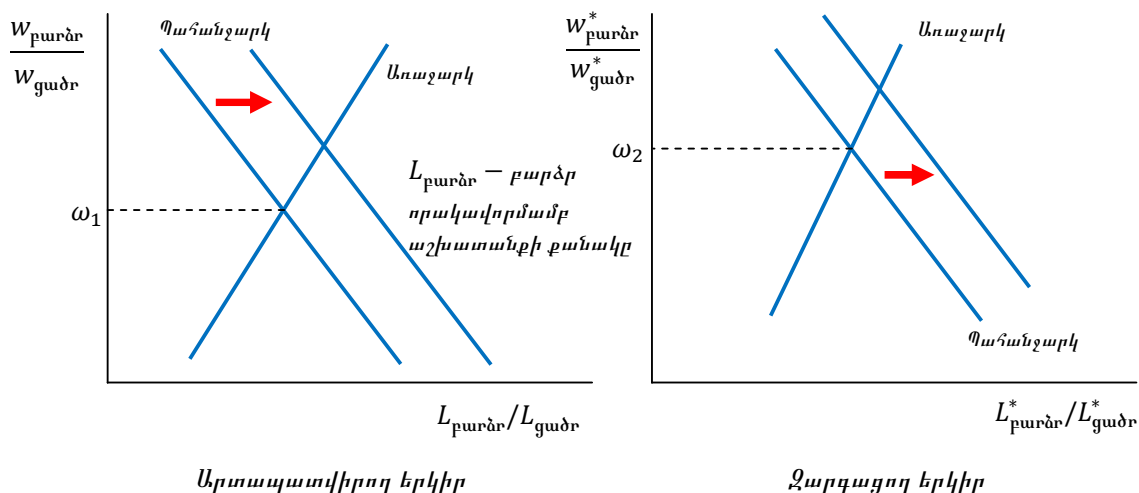
Գծ. 4-ում α -ից β միջակայքի գործողություններն այսուհետ արտապատվորվում են արտերկրում՝ ի լրումն α -ից ձախ գործողությունների:

Արտապատվորող երկրում այլևս չկատարվող գործողություններում (α -ից β) բարձր որակավորմամբ աշխատանքը նվազ ինտենսիվ է կիրառվում, քան այն գործողություններում, որոնք շարունակվում են իրականացվել (β -ից աջ):

Ուստի՝ դեռևս կատարվող գործողությունները միջին հաշվով ավելի բարձր որակավորում են պահանջում, քան նախկինում կատարվող բոլոր գործողությունների միջինն էր:

Այսինքն՝ արտապատվորող երկրում բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական պահանջարկն աճում է:

Գծապատկեր 5: Զարգացող երկրում բիզնեսի վարման ծախսերի կրճատման ազդեցությունը աշխատանքի շուկայի վրա

Շեշտենք՝ արտապատվիրող երկրում l' բարձր, և՛ ցածր որակավորմամբ աշխատանքի բացարձակ պահանջարկն արտապատվիրման ընդլայնման հետևանքով նվազել է: Սակայն՝ բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական պահանջարկն ընդլայնվել է, ուստի՝ այդ աշխատանքի հարաբերական աշխատավարձը բարձրացել է:

Ինչ վերաբերում է զարգացող երկրին, ապա այն բիզնես գործողությունները, որոնք այսուհետ արտապատվիրվելու են այնտեղ (β -ից ձախ), միջինում ավելի բարձր որակավորում են պահանջում, քան նախկինում էր (α -ից ձախ): Այսինքն՝ այնտեղ, նույնպես, բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական պահանջարկը, և հետևաբար՝ հարաբերական աշխատավարձն աճել են:

Այսպիսով՝ զարգացող երկրում բիզնեսի վարման ծախսերի կրճատման շնորհիվ բարձր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական աշխատավարձը և՛ արտապատվիրող, և՛ արտապատվիրվող երկրում աճում է: Հանգամանք, որը բարձր որակավորմամբ աշխատանք ռեսուրսի սեփականատերերի համար պետք է որ հաճելի նորություն լինի: Բայց նաև հանգամանք, որը հանգեցնում է եկամուտների բաշխման անհավասարության խորացմանը:

Արագաճող երկրում և բարեկեցությունը

Արտապատվիրող ձեռնարկությունը համարենք՝ իրականացնում է երկու գործողություն՝ բաղադրիչների արտադրություն և գիտահետազոտական աշխատանքներ (ԳԱ): Առաջինում ինտենսիվ կիրառվում է ցածր որակավորմամբ աշխատանք, երկրորդում՝ բարձր որակավորմամբ աշխատանք: Դիցուք այդ երկու գործողություններում բիզնեսի վարման ծախսը նույնն է:

Ձեռնարկությունը տնօրինում է որոշ քանակի բարձր և ցածր որակավորմամբ աշխատուժ, որն ըստ անհրաժեշտության՝ կարող է տեղաշարժել երկու գործողությունների միջև:

Ձեռնարկության արտադրական հնարավորությունների սահմանը (գծ. 6) արտահայտում է թողարկման առավելագույն քանակը, որը ձեռնարկությունը կարող է արտադրել աշխատուժի տնօրինվող քանակով:

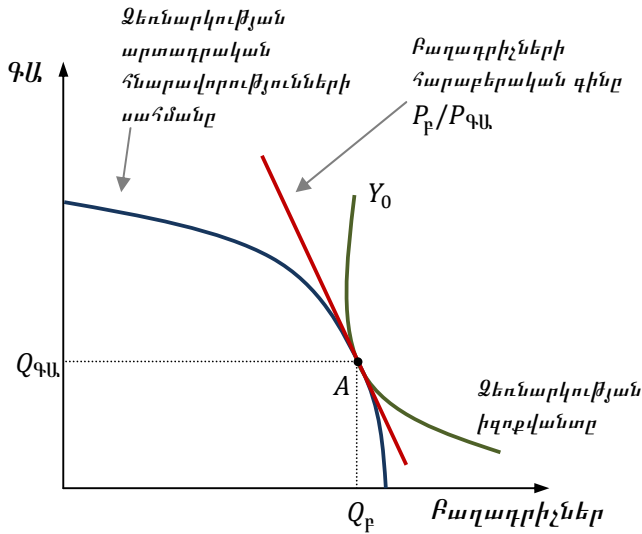
Ձեռնարկության իզոքվանտն արտահայտում է վերջնական ապրանքի քանակը, որը հնարավոր է թողարկել ԳԱ-ի և բաղադրիչների տարբեր համամասնություններով:

Հավասարակշռությունը առանց արտապատվիրման: Սկզբնապես ձեռնարկությունը վերջնական ապրանքի թողարկման համար անհրաժեշտ երկու գործողություններն ամբողջովին կատարում է ինքնուրույն:

Հավասարակշռությունը ձևավորվում է ձեռնարկության իզոքվանտի և արտադրական հնարավորությունների սահմանի շոշափման A կետում, որում ձեռնարկությունն արտադրում է վերջնական ապրանքի Y_0 քանակ՝ գիտահետազոտական աշխատանքների ու բաղադրիչների համապատասխանաբար $Q_{ԳԱ}$ և $Q_{բ}$ քանակների կիրառմամբ, որոնք իր հերթին արտադրում է իր տնօրինած ռեսուրսներով:

Ընդհանուր շոշափողի թեքությունն արտահայտում է երկու արտադրական գործողությունների ներքին հարաբերական գինը՝ P_p/P_{qu} , նույնն է՝ այդ գործողությունների արտադրման սահմանային ծախսերի հարաբերությունը:

Գծանկար 6

Հավասարակշռությունը արտապատվիրմամբ: Այժմ համարենք ձեռնարկությունը հնարավորություն է ստանում արտապատվիրել, ինչը համարժեք է բիզնես գործողությունները ներմուծելուն:

Քանի որ ցածր որակավորմամբ աշխատանքի հարաբերական աշխատավարձն արտերկրում ցածր է՝ $W_{ցածր}^*/W_{բարձր}^* < W_{ցածր}/W_{բարձր}$, ապա բաղադրիչների հարաբերական գինն արտերկրում ցածր է՝ $P_p^*/P_{qu}^* < P_p/P_{qu}$:

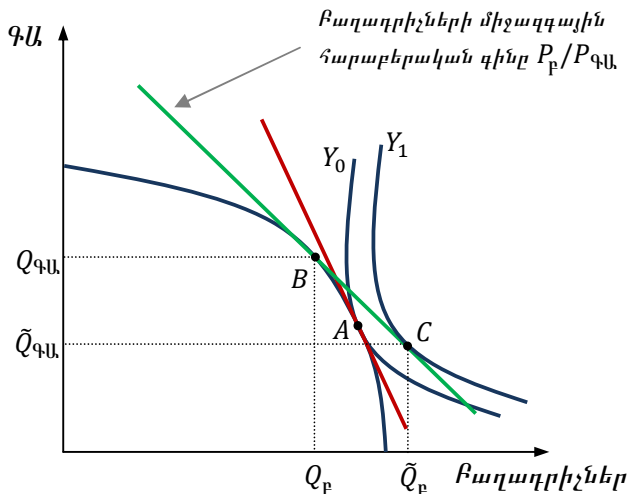
Արդյունքում՝ ձեռնարկությունը կներմուծի (կարտապատվիրի) բաղադրիչների արտադրությունը և, միաժամանակ, կարտահանի ԳԱ ծառայություններ, որոնց տեղական արտադրության հարաբերական գինը ցածր է:

Միջազգային հարաբերական գնի ուղիղը (գծ. 7) ավելի հարթ է, ինչն արտահայտում է բաղադրիչների ավելի ցածր հարաբերական գինը: Ձեռնարկության կողմից կատարվող բիզնես գործողությունների համախումբը A-ից կտեղաշարժվի B: Միևնույն ժամանակ, ձեռնարկությունը $\bar{Q}_p - Q_p$ քանակի բաղադրիչների ներմուծման և $\bar{Q}_{qu} - Q_{qu}$ քանակի ԳԱ-ի արտահանման միջոցով կարտադրի ապրանքի Y_1 քանակ, ինչը գերազանցում է նախկին Y_0 քանակը:

Այսպիսով՝ ձեռնարկությունը ռեսուրսների (ցածր և բարձր որակավորմամբ աշխատուժի) միևնույն քանակի կիրառմամբ արտապատվիրման շնորհիվ կարողացավ թողարկել վերջնական ապրանքի ավելի մեծ քանակ: Հետևաբար՝ ձեռնարկության արտադրողականությունն աճել է, իսկ արտադրության ծախսերը նվազել են:

Ակնկալելի է, որ վերջնական ապրանքի գինը նույնպես կնվազի, և արտապատվիրումից ձեռնարկության ստացած շահը մասամբ կփոխանցվի սպառողներին:

Գծանկար 7

Առևտրի պայմանների փոփոխությունը

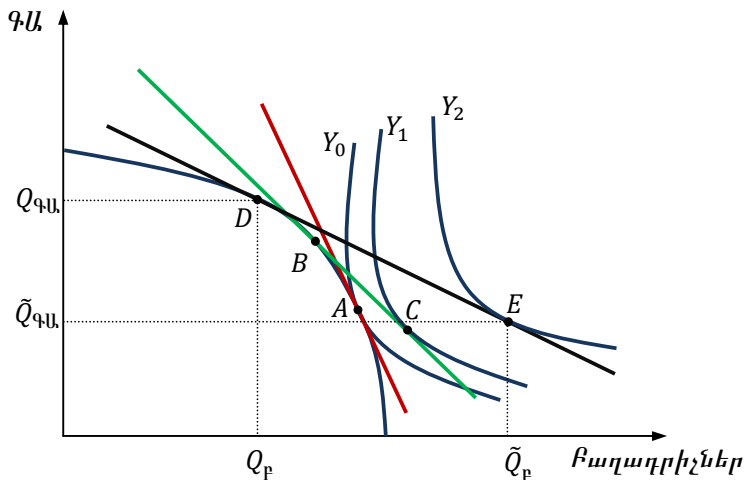
1. Զարգացող երկրում բարելավվում է բաղադրիչների արտադրության արտադրողականությունը և դրանց գինը նվազում է:

Արդյունքում՝ արտապատվիրող երկրի առևտրի պայմանները բարելավվում են, և միջազգային հարաբերական գնի ուղիղը դառնում է ավելի հարթ: Ձեռնարկության կողմից կատարվող գործողությունների համախումբը տեղաշարժվում է D (գծ. 8):

$\tilde{Q}_{qA} - Q_{qA}$ քանակի ԳԱ ծառայություններ արտահանելու և $\tilde{Q}_P - Q_P$ քանակի բաղադրիչներ արտապատվիրելու միջոցով ձեռնարկությունը E կետում թողարկում է վերջնական ապրանքի Y_2 քանակ:

Արդյունքում՝ վերջնական ապրանքի թողարկումն ընդլայնվում է Y_1 -ից Y_2 , և ձեռնարկությունն արտապատվիրումից էլ ավելի է շահում:

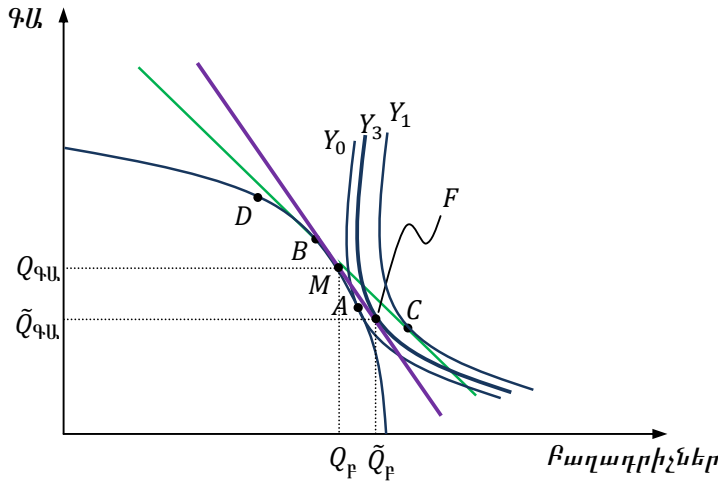
Գծանկար 8

2. Զարգացող երկրում բարելավվում է գիտահետազոտական աշխատանքների արտադրողականությունը, և ԳԱ-ի գինը նվազում է:

Արդյունքում՝ արտապատվիրող երկրի առևտրի պայմանները (արտահանման գինը հարաբերած ներմուծման գնին) վատանում են: Սա այն դեպքն է, երբ օրինակ՝ Չինաստանը համեմատական առավելություն է ձեռք բերում այն արտադրություններում, որոնցում նախկինում համեմատական առավելություն ունեւր ԱՄՆ:

Գծանկար 9

Վերջնական ապրանքի թողարկումը նվազում է Y_1 -ից Y_3 (գծ. 9): Սակայն ավտարկիայի հավասարակշռության համեմատ ձեռնարկությունը շահել է (Y_3 մեծ է Y_0 -ից): Այսինքն՝ առևտրից երկիրն ամեն դեպքում շահում է:

Նոր հավասարակշռությունում ձեռնարկությունն իրականացնում է M կետին համապատասխանող ԳԱ և բաղադրիչների արտադրություն: Միևնույն ժամանակ, $\tilde{Q}_{ԳԱ} - Q_{ԳԱ}$ քանակի ԳԱ ծառայություններ արտահանելու և $\tilde{Q}_{Բ} - Q_{Բ}$ քանակի բաղադրիչներ արտապատվիրելու միջոցով ձեռնարկությունը թողարկում է F կետում Y_3 քանակի վերջնական արտադրանք: